

salarium famulo qui operas suas eidem locavit, nulla mercede pacta? Resp. Distinguit Salmanticensis *loc. cit.* n. 135. Si dominus similes famulos conducere soleat, teneatur iustam consuetamque mercedem solvere; eoque non solvente, contendunt, famulum posse, nedum illam exigere, verum etiam occulte se componere. Secus vero, si domini non consentiant conducere famulos; ut accidit, quando Episcopi, & Nobiles pueros accipiunt importunis parentum precibus ad proprium servitium, quibus visum, vestitum, habitationemque tribuere, nulla mercede pacta, solent. Verum isti iuxta communem existimationem non habent rationem famulorum; nec isti communitur pro mercede intersunt. Nunc autem sermo est de veris famulis, qui reipso locant operas suas, & ut veri famuli servitia, & obsequia prestent, nullo pacto salario. Omni igitur distinctione, & controversia lapsa, ius nature spectandum est; & pro quantitate laboris, ac servitii prestiti tantumdem pretii reperiendum est.

VI. Quest. IV. Est ne aliqua mensura iusta mercedis solvenda famulis? Resp. Non alia mensura, seu regula iustae mercedis assignari potest, nisi communis praxis, & consuetudo, iuxta quam communiter illius loci famuli locant operas suas. Aliqui contendunt, iniustum esse pretium illud quod non sufficit ad victum, & vestitum famuli. Sed fallax omnino est regula isthaec. Quantitas mercedis maioris, aut minoris pendet potius a maiori, vel minori habitate famuli: qui quo plus laborat, maiusque commodum, & utilitatem asfert domino, eo maiorem mereatur mercedem. Sed neque haec maior habitus severe attendenda est: alioquin plura dissidia & lites occurrerent; & quisque se altero habilior reputaret. Communis ergo praxis servanda, ad conscientiam quod attinet. Quod vero re domestica spectat, quisque suppetat rationes potest, & colligere, quid sua intersit, an famulus capax, fortior, diligentior cum maiori mercede conducendus; an alter conducendus minori pretio, sed minus quoque aptus ad servitia praestanda.

VII. Quest. V. Si dominus conducat minori mercede quam iustam famulum, teneatur ne ad restitutionem? Resp. Sicut in quolibet contractu servanda est mensura iusti pretii, ita quoque in contractu conductionis famulorum. Tria distinguuntur pretia, supremum, medium, infimum. Haec tria pretia iusta reputantur; iniusta vero illa quae aut supremum excedunt, aut infimum non attingunt. Quan-

do ergo dominus taxat mercedem famulo conducto infra limites iusti pretii; absolute loquendo tenetur restituere quantum satis fit ad constituendam mercedem intra limites iusti pretii, saltem infimi. Spectandae tamen sunt circumstantiae. Nam famulus potest, si velit, gratis interservire domino. Potest sponte & libere in mercedem infima minore consentire, eamque in pactum deducere. Haec absolute vera sunt. Ceterum, quia in praxi visus inter famulos reperitur qui libere consentiant in mercedem minima inferiore, idcirco communiter domini ad restitutionem tenentur, dum mercedem famulo taxant iniustam, seu infima consueta minorem. Nec valet excusatio, quod famuli libere consenserint in eiusmodi mercedem: quia eorum consensio libera minime est, sed coacta. Necessitate enim urgente pauciorum famuli talem mercedem. Ex necessitate autem famulorum, commo-dum reportare licite nequeunt domini.

VIII. Quest. VI. Dominus qui absque iusta causa famulum, conductum ad annum, ante completum annum expellit, teneatur ne integram eius mercedem solvere? Resp. Adfirmant omnes: quia tunc per famulum non fiat qui integro anno serviat, & ex tali expulsi-oe grave nocuumtum patitur. Quid, si famulus continuo inveniet alium dominum, nihilque detrimenti subiret? Semper dominus peccaret iniustitia peccato, sine causa famulum expellendo. Et P. Molina *disp. ccccvi.* etiam in hoc casu adstrictum asserit dominum ad integram solvendam mercedem in penam peccati. Quin subdit, famulum iniuste pulsum minime obligatum esse ad reddendum, ut impleat prescriptum tempus. Sententia Molinae subscribitur alii, qui leges adducunt id stantes. Deciso absolute certa vix assignari potest respectu restitutionis, & solutionis pretii. Circumstantiae, & damna quibus famuli subiciuntur ex tali expulsi-oe, insuper causae ob quas famuli expelluntur, spectandae sunt. Si enim absque ulla rationabili causa famuli eiciantur, non video cur absolvi ab integra mercede, & damnorum compensatione domini valeant. Frater Molinam laudatam opinionem docent Azorius III. *Part. Lib. VIII. de locato cap. 1111. quest. v.* Rebullus *Part. II. Lib. XIV. quest. 1111. num. 16.* Fagundes *Lib. IV. cap. xv. n. 20.* Et cobaris *tract. 111. num. 33.* Lessius *Lib. II. cap. xxiv. dub. 2. num. 8.* Leander *disp. univ. q. xxvii.* Salmanticensis *tract. xxiv. cap. univ. punct. 7. num. 151.* & alii apud ipsos.

IX.

IX. Quest. VII. Peccant ne domini, si impediunt ne famuli matrimonium contrahant? Resp. Adfirmat omnes: quia ea quae iure nature famulis competunt, nequeunt impediti a domino. Dissidium solum est, utrum servus, matrimonio contracto, teneatur potius satisfacere uxori quam domino. Nonnulli respondent, nulla facta distinctione, praefertendum esse uxori dominum: idque colligunt ex *cap. i. de coniug. servorum*. Alii distinguunt. Aut matrimonium contractum est consentiente domino, aut secus. Si primum, tunc praefertendum esse domino uxorem alienam: quia dominus suo consensu in famulum matrimonium cessit iuri suo. Si autem in matrimonium cessit iuri suo, si autem in matrimonium contractum est consentiente domino, tunc uxori anteponendum dominum docent: quia ius domini in famulum prius est iure uxoris in maritum. Porro iuxta turis regulam, qui prior est tempore, potior est

si. Haec opinio est probabilior, eamque docet D. Th. in suppl. ad III. Part. quart. lxx. art. 2. ad 3. Si servus, volente domino, matrimonium contraxerit, tunc debet praetermittere servitium domini imperantis, & reddere debitum uxori, quia per hoc quod dominus concessit ut matrimonium servus contraheret, intelligitur et concessisse omnia quae matrimonium requirit. Si autem matrimonium, ignorante, vel contradicente domino, est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius domino obedire, si utrumque simul esse non possit. Sed tamen in his multa particularia consideranda debent, sicut etiam in omnibus humanis actibus, scilicet periculum castitatis imminens uxori, & impedimentum quod ex redditione debiti servitio imperato generatur, & alia huiusmodi; quibus omnibus rite pensatis iudicari poterit, cui magis servus obedire teneatur, domino, vel uxori.

LIBER SEPTIMUS IN DECALOGUM.

QUINTUM PRAECEPTUM TRACTANS,

NON OCCIDES.

DISSERTATIO UNICA.

PROE MIUM.

VIX quisquam sibi in animo inducere poterit, ut credat, nonnullos recentiores Casuistas, qui passim clamant, divinam legem benignam, & suavem esse, tales potuisse evulgare opiniones, quae servitiam praefertant, & feritatem. Sanctissima Christi lex per se esse honorari, & terrena omnia propter Dei gloriam continere suadet, hortatur, iubet. Nova benignitas a quibusdam Moralibus inventa, tanti & divitias, & humanam famam accimat, ut pro istorum conservatione humani sanguinis effusionem licitam honestaque facilitate propugnet. Quantum haec recens benignitas cum evangelicae caritatis suavitate & lenitate pugnet, sequentes propositiones declarabunt.

CAPUT I.

Recensentur propositiones tum quae sunt ab Ecclesiae damnatae, tum quae laxae videntur.

I. Propositiones damnatae a duobus Pontificibus, Alexandro VII. & Innocentio XI.

I. VIR equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis Conc. Theol. Tom. IV.

notam apud alios incurrat. 2. Alexandri VII. II. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniam graviam criminis de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non superest, ut suppetere non videtur, qui calumniam sui paratus vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publice, & coram gravissimis viris predicta impingere, nisi occidatur. 17. Alexandri VII.

L 3. III

III. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnari evitare. 18. Alexandri VII.

IV. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. 19. Alexandri VII.

V. Fas est vivo honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hac ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fustem percutiat, & post impactam alapam, vel scutum sustis fugiat. 30. Innocentii XI.

VI. Regulariter occidere possum suum pro conversatione unius auri. 31. Innocentii XI.

VII. Non solum licitum est defendere defensione occisiva que actu possidemus, sed etiam ad que vis inchoatum habemus, & que nos possessores speramus. 32. Innoc. XI.

VIII. Licitum est tam heredi, quam legato contra iniuste impediendum, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se veliter defendere, sicut & ius habenti in cathedram, vel prebendam contra eorum possessionem iniuste impediendum. 33. Innocentii XI.

IX. Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infanetur. 34. Innocentii XI.

X. Videtur probabile omnem fetum, quando in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi. 35. Innocentii XI.

En benignitatis probabilissime sanguinari, truculentique fetus. En quam sanguinis humani effundendi liberalis sit novus opinandi modus a sancta caritatis lege maxime alienus.

§. II.

Propositiones casuistica nimium laxae.

I. Quisq[ue] penetrare consecraria valet quae ex his decem veteribus principibus proficiuntur. Pauca ex pluribus quae hoc in libro dicturus sum, hic praemitam.

II. Ubi est scripta expressa permissio a Deo, ut Reges, & Respublicae possint interficere reos? An est in Scriptura? An in traditione? Est ne fidei articulus? Si solum lumine naturali eo docimur, patere ex eodem lumine naturali indicemus, quid cuiusque privato liceat in occidendo aggressore, non solius vite, verum etiam honoris, &

rei. "Clerus Gallicanus anno 1700. in Comitibus generalibus hanc doctrinam damnavit, ut scandalosam, erroneam, & haereticam, Regibus, & Rebuspublicis iniuriosam, vanis ratiociniis, & regulis vitium hominum, & morum decreta subintrantem."

III. An homo religiosus, qui fragilitati cedens feminam vilem cognovit, que homini non dicens se prostituisse viro tanto, rem enarrat, & eundem infamam, possit illam occidere? Resp. *Quid sentit?* "Carammel in Theol. fund. num. 1153. Haere suspensus: & hoc fat est ut ex Probabiliori doctrina colligatur id licere: quia, quando lex est dubia, homo liber a lege est."

IV. Regulariter occidere possum suum pro conversatione unius auri. Propositio damnata solum vult id non licere regulariter; et sic in aliquibus circumstantiis possit id licere. "Dominicus Viva in Tract. in prop. 19. Alex. VII. num. 10."

V. Potest quidem vir nobilis volentem impingere alapam gladio impedito, & ut multi docent, etiam defensione occisiva se defendere. "Idem Viva in prop. damn. 17. & 18. Alex. VII. num. 9."

VI. Vir equestris non tenetur fugere aggressorem cum suo dedecore; sed potest ab illo se defendere defensione occisiva. "Idem Viva in prop. damn. 17. Alexand. VII. n. 5."

VII. Etiam ad honorem necessarium tuendum viro honorato licere occidere iniultum, ac contumeliosum aggressorem, docent DD. & sine dubio verissimum est in hac suppositione, quod honoratus in aliquo casu alter ignominiam, vel contumeliam repellere, honoremque sibi auferendum aliter tueri non possit, nisi occidendo aggressorem contumeliosum. "Patritius Sporer tract. v. in 5. precep. Decalog. cap. 11. sect. 3. §. 4. num. 159."

VIII. Licet ad honorem tuendum, in valorem post impactam alapam, fustem, vel vulnus suscipientem insequi, & occidere. Censeo hanc sententiam esse probabilem, & tutam in praxi: quia, dum adversarius fugit, & percussus insequitur, moraliter adhuc durat congressus. "Diana Tom. VIII. coord. tract. v. resol. 7. n. 3. & 6. item resol. 8. num. 2."

IX. An, si index desit, possit quis intrare in locum ubi rem furatam in pacifica possessione fuit constituit, & illum occidere cum moderamine &c. Respondeo affirmative. "Idem Diana Tom. VIII. in titul. tract. v. resol. 31. & num. 1."

X. Si

X. Si re accepta fugias, tunc possum insequi, & ferire; vel, si necesse sit, eum in visus telo petere... si invadas res meas per famulum, vel arte magica per demonem, nec alia ratione quam necesse tua possit impediri; si coniaraveris in mea damna; si impedias inique meos creditores, ne mihi satisfaciant; si falsa accusatione, vel falso testimonio me fortunis coneris evertere; nec alia ratio impediendi suspetat. P. Leonardus Lessius Lib. II. de iust. cap. 13. dub. 11. n. 74. & 75. Petes, an sit contra iniuriam, si furem procul fugientem conficias, quando res iudicio est recuperabilis? Respondeo, verius videri non esse. Idem Lessius loc. cit. n. 70. & 71.

XII. Fas universum est interficere eum qui nos interficere decrevit, quando aliter non poterit via evadendi mortem, grave periculum mortis, quod nequitia illius ex eo decreto nobis imminet, live qui id ita decrevit, dicens dus iam aggressor sit, sine non: id enim questio est de vocabulo. Ludovicus Molina de iust. Tom. IV. tract. III. disp. XII. n. 2.

XIII. Probabilius respondeo licere, & absque metu irregularitatis, occidere occulte litigatorem, si conset aperte, & omnino certo, dictum litigatorem omnino iniuste, & per calumniam procedere, & etiam sit omnino certum quod innocens sua bona irrecuperabiliter amissurus est, nec aliud sibi remedium ab ea recuperanda suspetat. P. Leander a SS. Sacramento Par. 1. n. 11. disp. XIII. qu. x.

XIV. An post decretum Innocentii XI. licitum sit invasorem honoris cum moderate inculpate tueri occidere? Probabilius nullo respondeo, etiam post decretum SS. P. N. Innocentii XI. licitum esse... Quia ex propositione particulari ad universalem non tenet consequentia. Emanuel a Conceptione, seu continuator Leandri a SS. Sacramento Par. IV. in ordin. IX. tract. 11. disp. 111. quest. VI.

XV. An post dictum P. N. Innocentii decretum licitum sit occidere eum qui dicit, mentiris; aut contumeliam profert perfecte, ut tu es infamis, male casta &c. vel imperfecte, tu es infam... male gen... si aliter iniuria repelli non potest? Probabilius respondeo affirmative. Idem Emanuel a Concept. loc. cit. qu. XI.

XVI. Qui invasus ab altero sive armis, sive contumeliis, si potest fugere, & ma-

lum declinare, non tamen fugit, sed cum debita moderatione se defendit, & alterum occidit; non tenetur ad restitutionem. P. Dominicus Viva in Ius Curfu Theologico-Morali Tom. I. Part. III. de resp. quest. VII. art. 1. n. 2.

XVII. Si rarissimo casu eo loco res sita sit, ut miles in exercitu, vir equestris in aula regia, officio, dignitate, Ducis, aut Principis favore, ob ignaviam suspitionem excidere debeat, non ignaviam provocanti se litat; non audeo damnare eum qui mere defensionis gratia parerit. Paulus Layman Lib. III. de iust. tract. 111. par. III. cap. III. n. 3.

XVIII. Dubium autem est, an liceat innocenti id duellum acceptare, sive offerre, quando certum est fore ut actor per fraudem in iudicio ipsam opprimat, & eius iniultum condemnationem impetret. Quidam neutrum licere aiunt... Sed melius alii dicunt, licere huic innocenti duellum ad vitam honorem, & res familiares in notabili quantitate tuendas, quando conitit omnino iniuste, & per calumniam actorem procedere: certum omnino est fore ut innocens hac omittat, nec aliud sibi evadendi remedium suspetat... Atque optime Bannez ait, licere innocenti in his casibus acceptare, & offerre duellum... Immo & non provocando ad duellum interficere occulte actorem illum calumniosum, cum hac occasione sit vera defensio. In non bene Nav. ait, teneri innocentem non acceptare duellum, nec indicare, si potest occulte illum occidendo id vita, honoris, rerum militarium periculum evadere. Quippe sic proprium vita periculum in duello imminens vitabit, & peccatum actoris offerentis, aut acceptantis duellum. Thomas Sanchez Lib. II. in Decal. c. xxxix. num. 7.

XIX. Pro re minima non videtur consensum ius defensionis cum tanto alteri malo. Est enim valde iniquum ut pro minimo, vel etiam non auro servando alicui vita auferatur. Si tamen ibi verteretur probro, nisi rem furti extorquere, posses conarari, & si opus esset, etiam occidere, inxta Sorum. Tunc enim non tam rei, quam honoris esset defensio. Lessius de iust. & iur. Lib. II. cap. 13. dub. 11. n. 68.

XX. In propositione 17. damnata ab Alexandro VII. qua seibat, licere Religioso, vel Clerico occidere calumniatorem gravia crimina in eos mittentem; si alio

modo vitari non possit, non venit damnatum dicere, licitum illis esse calumniationem occidere, quando actu iniuriosa verba in eos profert fama valde laesiva, si a illa via non est tantum malum vitandi. Torrecilla in *prop. damn. ad dict. prop. nu. 14. fol. 471.*

XXI. Immo nec damnatum venit dicere, solummodo esse peccatum veniale in Religioso, vel Clerico, in casu propositionis nis damnata, occidere calumniationem. Idem Torrecilla *ib. n. 22. fol. 471.*

XXII. In propositione 18. ab Innocentio XI. damnata de occisione falsi acculatoris, falsi testis, & iudicis, a quibus imminet damnatum, quod vitari non potest, non venit damnatum dicere, doctrinam propositionis esse speculative probabilem, nec inhibitu dicere, quod si practice id fiat, tantummodo veniale peccatum erit. Idem Torrecilla *ib. ad dict. propost. n. 9. fol. 471.*

XXIII. Adhuc stante damnatione praedictae propositionis 18. probabile est intelligendum venire & propositionem, & eius damnationem de aggressore in actu primo, non de aggressore in actu secundo, seu de actuali offensore. Idem Torrecilla *ib. n. 25.*

XXIV. Potest vir honoratus alium occidere absque letali, quando aliter honorum in re gravis momenti tueri non potest. Idem Torrecilla *Tom. 1. Summ. tract. 111. disp. 11. cap. 11. sect. 3. s. 3. n. 121. fol. 476.*

XXV. Negari non potest quin saltem honorem, famamque illam quae ex virtute, & sapientia nascitur, quique verus honor est, iuste defendere Clerici, & Religiosi valeant, ac sapere debeant, cum hic sit proprius professionis ipsorum, quem si amittunt, maximum bonum amittunt. Nam per hunc redduntur summo opere estimabiles & conspicui secularibus, quos sua virtute dirigere, ac iurare possunt: quo sublati, nec illos dirigere, nec iurare poterunt. Ergo saltem hunc honorem poterunt Clerici, ac Religiosi cum moderamine inculpate tutele ETIAM CUM MORTE INVARSIS defendere. Quin interdum, lege saltem caritatis, videntur ad illum defendendum teneri, si ex violatione propriae fidei integra Religio infametur. Franciscus Amicus *Tom. V. disp. xxxvi. n. 118.*

XXVI. Quoniam propositio haec his vocibus concepta damnata non est, licet ipsa damnata, ut ego quidem iudico, ab Alexandro VII. sit, timendum est ne aliqui illorum

Cassillarum quibus familiare est damnatarum thesum vim exrenuare, eandem ut probabiliter reputent, & ad praxim reducant. Idcirco admonendum lectorem exiliam, propositionem praetam, non laxam modo esse, sed revera etiam damnatam: siquidem vocum tantum diversitate differt a illa 17. proscripta ab Alexandro VII. An ista doctrina utatur qui libellos famosos evulgant adversus eos quos propriae sapientiae splendori tenebras offundere suspicantur, aliorum est iudicium.

CAPUT II.

Quid prohibeat quatuor Decalogi mandatum, NON OCCIDES: & quam grave sit huiusmodi scelus.

§. UNICUS.

Reverentur quorundam haereticorum errores.

I. EX universalitate divini mandati, *Non occidas*, illi qui sola fallaci humane rationis regula divinas leges metiuntur, errandi animum arripuerunt. Haereticorum illi causaeque viventis, sive sentientis, sive dumtaxat vegetantis, occisionem veritatem affirmant, alii nunquam licitam esse hominum occisionem, etiam publica potestate iustam, contenderunt; alii seipso, nedum alios, licitum esse interficere propugnant; alii aliam commentum sunt.

II. Primum errorem refert, & confutat Augustinus *Lib. 1. de Civ. Dei cap. xix.* his verbis. *Quidam hoc preceptum etiam in bestias, & pecora conantur extendere, ut ex hoc nullum etiam eorum liceat occidere. Qui non ergo & herbas, & quidquid homo exciderit altit, ac figitur? Nam & hoc genus verum, quomodo non sentiat, dicitur tamen vivere, ac per hoc potest & mori. Numquid igitur hoc, cum audimus? Non occides, virgultum vellere nefas dicimus, & Manicheorum errori insansissime acquiescimus? His igitur delevamentis remotis, cum legimus, Non occides, si propterea non accipimus hoc dictum esse de fructibus, quia nullus est eis sensus, res de animalibus irrationalibus, volatilibus, natalibus, ambulatilibus, reptilibus, quia nulla nobis ratio sociatur, quam non datum est nobiscum habere communem: unde iustissima ordinatio Creatoris, & vita, & mors eorum nostris usibus subditur: restat ergo ut de hominibus intelligamus quod dictum est. Non occides. Non alterum, ergo nec te. Ne-*

que enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. Hanc D. Augustini auctoritatem refert Div. Thomas 2. 2. q. lxxv. art. 1. ubi ratione ab ipsa divina Scriptura repetita evincit, licitam esse animalium, plantarumque occisionem. *Nullus peccat ex hoc quod utitur re aliqua ad hoc ad quod est. In verum autem ordine imperfectiora sunt propter perfectiora. Et ideo, si homo utatur plantis ad utilitatem animalium, & animalibus ad utilitatem hominum, non est illicitum.*

III. Secundum errorem propugnabant Waldenses, qui, ut refert Alphonsus a Castro *Libr. XI. verb. Occidere*, asserbant, nullum hominem occidi licite posse, etiam suprema potestatis imperio. Quem errorem renovavit Nicolaus Galeus Boemus, ad Concilium Basileense pro sua natione legatus. Hic error humane societati, & civili commercio maxime infestus est. Multi enim reperiantur improbi, qui pacem, & tranquillitatem publicam perturbant, & pervertunt. Ergo, ut pax ista, quies, & mutua inter homines communicatio consistant, necessaria est scelerum puniatio, & si obstinati sint, ac peccatores, etiam occisio. Alioquin regimen humani generis profus corrueret. Alius rationem accersit Div. Thomas opus. vii. *Quid licitum est Deo, licitum est ministris eius. Constat autem quod Deus non peccat, cum sit auctor legum, infringendo mortem propter peccatum. Rom. vi. Stipendia peccati mors. Ergo nec minister eius.* Porro quod Deus iubet improborum mortem, patet ex sacra Scriptura Exod. xxxii. *Maledicos non patieris vivere. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Qui inmolat dicit, occidit.*

IV. Tertius error fuit Circumcellionum, qui suidicium ad licitum defendebant. Quapropter, veluti furis acti, praecipites & rupibant, & praeruptis montibus se se sponte dabant, mortem levi pretextu sibi conciscebant, ut martyrii palmam assequerentur. Illorum meminit Augustinus *Lib. de heresi. cap. lxxx.* Quis tanta insanie auctor fuerit, nec Augustinus, nec Philaster, qui pariter de hac scribit heresi, edisserit. Error ille damnatus est ab ipso precepto, *Non occides.* Si enim vitentur alterum occidere, profecto & semetipsum: sicut enim non habet homo dominium vite alterius, ita nec suae. Neque paribus opus est, ut veritatem naturae lumine notam, ac naturalis inclinationi consentaneam fundamus.

V. Quartus error est eorum qui docuerunt licitum culibet subditorem esse Tyrannum occidere. Tyrannus onepatur ille qui aut absque iure dominatur in subditos, aut ultra iustas, & praefinitas domini sui leges potestatem exercet. Illius erroris inventor fertur, teste Gesione, Ioannes Parvi. Quam sit error iste & divina legi contrarius, & humane societati perniciosus, nemo non videt. Quoniam hoc Tyranni nomen non Principi modo, verum etiam culibet dominium habenti in familiam, in pagum aliquem, aptari solet. Quapropter maritus in uxorem plus iusto severus, paterfamilias rigide domesticos tractans, & ceteri eiusmodi Tyranni nuncupantur. Licitum ergo erit uxori maritum, domestico paterfamilias occidere. At quemadmodum iudicare, quinam Tyrannus sit, an secus, non est alicuius privati; ita neque eiusdem occisio. Quo confuso in Republica, quae perturbata, si ad subditos attineret Tyranni notam culibet imperanti inurere, illique necem inferre?

VI. Postrumus error tribuitur Scoto, qui in *10. dist. xv. q. 111. de secundo*, iis tantum in casibus occidendos homines docet qui in divina lege sunt expressi, cuiusmodi sunt homicidae, blasphemae, adulteri &c. Quomodo inquit, in legem superioris nullus inferior alicui potestatis habet. Superior autem, nempe Deus, solum in casibus expressis in Scriptura dispensavit super hominum occisionem. Ergo in his, & non in aliis casibus licita erit hominum occisio.

VII. Hanc Scoti opinionem, ut fidei infestam, & remercitas plenam, damnant Salmanticenses *tract. xxv. cap. 1. n. 5.* cum alii Theologus, Bannez, Salonic, Trulleh, Bonacina, Sayro, ceterisque communiter. Adversatur quippe communi Patrum, & sacrorum canonum auctoritati. Quid enim frequentius in iure canonico quam maledictorum occisio? *xxiii. quae. 1. de occidendis, cap. Miles, cap. Non frustra*, pluribusque aliis locis. Rationem evidentem praestit Angeli. Suprema potestatis commissio est boni communis cura, & custodia. Ergo illa omnia de medio tollere iure valent Principes quae huic bono communi noxia sunt; quemadmodum permittit illi medico putridum membrum abscindere, ut corpus ipsum servet. Maledictores sunt publici boni, & humane societatis perturbatores. Licita ergo illorum occisio. Audiamus D. Thom. 2. 2. q. lxxv. art. 3. *Occidere maledictorem hominem est, inquamque ordinatur ad salutem totius communitatis. Et ideo ad illum solum per-*

pernet cui committitur cura communitatis conservanda, sicut ad medicum pernet providere membrum putridum, quando ei commissa fuerit cura saluta totius corporis. Cura autem communis boni commissa est Principibus habentibus publicam auctoritatem: & ideo eis solis licet malefactorum occidere, non autem privatis personis. Sententia hæc communis est.

VIII. Ex doctrina Angelici labelacta ta manet altera sententia Salons, Sayri, Trullenchi, & aliorum qui docent, præceptum Decalogi, Non occides, vetare duntaxat iuliorum, ac innocentium occisionem. In cuius confirmationem adducunt Scripturæ textum: *Infantes, & infantem non occides, quia reversus pro impion:* Exod. xxxiii. Hæc quoque opinio falsa est. In laudata auctoritate solum prohibetur vel ipsis Principibus innocentem, atque insontem occidere: quia nec iuxta potestates interficere quoniam licite valent, nisi servato iuris ordine; & nisi prius præcesserint flagitii perpetri evidentissima argumenta; atque adeo insontes, & innocentes occidi vetantur. Quod autem privata auctoritate vetita sit malefactorum occisio, etiam patet: quia privatis haud est commissa boni communis custodia. Privati enim lætam peccant, si occidant malefactores sine principum iussu, aut sine necessitate defendendæ proprie vitæ.

IX. His delictis, notio homicidii promenda, quidque suo mandato Deus prohibeat, explicandum. Homicidium definitur *solut homicidii homicidii*, sive hæc fiat publica, sive privata auctoritate. Rei quippe sunt homicidii vel ipsi Principes, si iniuriam impentent occisionem. Que autem sit privata auctoritate, semper iniusta est, necessitate incepta defensionis subacta. Triplex homicidium distinguu solet. Voluntarium, necessarium, fortuitum. Voluntarium, quod dolo, maloque animo occidendi committitur. Necessarium, quod a lege publica, vel a defensionis iure imperatur. Fortuitum, quod præter intentionem accidit.

X. Hinc colligitur, homicidium esse omnium scelerum quæ in proximum perpetrari valent, gravissimum & privatentem vitam, quæ est terrenorum bonorum maximum. Quod etiam ex gravitate poenæ a Deo inflictæ constat. Dicitur enim, Matth. xxv. *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Item in ipsa lege Mosaica homicidium morte plectebatur. Exod. xxi. *Qui percussit hominem, volens occidere, morte mortaturus est.* Si quis per industriam occiderit pro-

ximum suum, & per insidias, vel altari meæ vovetis enim, ut moriatur. Poenæ severissimæ, & plurimum annorum spatium duntaxat, quas sacri canones ab homicidiis publicè tabendas indignis, notæ sunt, & omnibus pervia. Concilii Ancyrani can. xxiii. pro poenâ totius vitæ poenitentia statuitur, pro homicidio voluntario. Successu temporis hæc perpetua poenitentia ad plurimum duntaxat annorum spatium summa Ecclesiæ benignitate contracta est. Quid plura? Ut palam faceret mater Ecclesiæ, quantum ab homicidiis abhorreret, septem aut quinque annorum poenitentiam vel iis ipsis imponit qui per imprudentiam homicidia perpetrassent, ut ex eodem Ancyrano Concilio, & ex epistolis SS. Basilii, & Gregorii Nysseni, atque ex Zachariæ, & Alexandri II. summorum Pontificum decretis colligitur. Lex Mosaica ipsa exilio mulcabat involuntarios homicidas, qui ad refugium civitatem se recipiebant atque ad Pontificis obitum. Si sanguine hominis occisi extra eivumodi civitatem refugii occisionem interficiantur, nullas dabant poenas.

XI. Præceptum hoc, *Non occides*, non modo prohibet exteriores actiones occisionis, mutilationis, verberationis &c. verum etiam quancumque interiorum voluntatum nocendi proximo sine opere, sive consilio. Reus homicidii fuit David, eo quod insensit in ea exercitus patre Uriam ponti ubi facilius succumbens interiret. Homicidii participes sunt socii ex quorum societate audacior fit homicidii item illi qui homicidas laudant, irritant, ad se recipiunt, aut ipsis arma porrigunt.

XII. Nec solum manu, lingua, consilio, verum etiam corde, prave delideris, odio, gaudio de alterius morte, invidia, contumelia, detractioe præceptum hoc violatur. Lex enim christiana animum primum, atque affectiones purgat, ut docet Christus Dominus Matth. v. *Auditus, quia dictum est antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio.* Ego autem dico vobis, quia quicquid in irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.

C A P U T III.

De eade facinorosoerum hominum a suprema potestate prescripta.

I. **P**Rincipibus, suprema poltentibus potestate, concessa facultas est extre-

ma mortis poena plectendi facinorosos homine Republicæ exitio: ministri enim Dei sunt Principes in regimine subditorum, ut ex Angelico dictum est: *Inuquitque Apostolus ad Rom. cap. 11. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in terra: et qui male agit. Gladium ergo a Deo, qui omnipotens vitæ dominus est, acceperunt Principes in vindictam facinorosoerum, ac in bonorum omnium, & Ecclesiæ defensionem, custodiam, atque protectionem.* Quæ omnia licite explicat Augustinus epist. clxxx. alias licite explicat Augustinus epist. clxxx. alias licite explicat Augustinus epist. clxxx. alias licite explicat Augustinus epist. clxxx. alias licite explicat Augustinus epist. clxxx.

II. Hinc colligere fas est, quam si ad veritatem divine Scripturæ, sanctorumque Patrum Theologiarum nova Calcularum quorundam opinandi methodus. Negant quippe ex Patribus, colligi posse, collatam Regibus, & Principibus potestatem in facinorosos; sed lumine naturali contendunt inferre, cuique privato ius esse occidendi aggressorem, non modo vitæ, verum etiam honoris. *Ubi scripta expressa permittit a Deo, ut Reges, & Republice possint interficere eos? An est in Scriptura? An in traditione? Est ne fidei articulus? Si solo lumine naturali inducemur, patere ex eodem præcepto licet in occidendo agere quæ privato iure, verum etiam honoris, & rei.* Hanc propositionem damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. ut scandalosam, erroneam, & hæreticam, Regibus, & Rebus publicis iniuriosam, vanis ratiociniis, & regulis vitæ hominum, & morum decretis subiecerunt. Non eget consutatione, quia seipso corrumpit. Textus Scripturæ, Patrumque documenta, quibus declaratur Principibus collata in facinorosos potestas, supra allata sunt.

III. Quest. I. Hæc potestate occidendi facinorosos siviuntur ne Principes Clerici? Resp. Hanc quaestionem dicitur Angelicus 2. 2. quæst. lxv. art. 4. & negantem sententiam

defendit. Sermo est de Clericis, iurisdictione temporalis in libidinos alicuius civitatis, vel provincie gaudentibus: nam de privatis Clericis nullus est ambigendi locus. Porro quod Clericis primi generis non sit permissum ius sanguinis exercere in facinorosos, evincit his rationibus Doctor sanctus. *Primo quidem quia sunt electi ad altissimum ministerium, in quo verus presentatur passio Christi occisi; qui cum percuteretur, non recitabat, ut dicitur I. Petri 11. Et ideo non competit ut Clerici sint percussores, aut occisores. Debent enim ministri suorum Domini imitari, secundum illud Ecclesiasticum 2. Secundum iudicem populi, sic & ministrus eius. Aliq. ratio est, quia Clericis committitur ministerium novæ legis, in qua non determinatur poena occisionis, vel mutilationis corporalis. Et ideo, ut sint idonei ministris novi testamenti, debent a talibus abstinerere. Hoc tamen non repugnat Clericis legere aliqua naturali; sed tantum canonica, quæ eis hæc veteratur, ut patet cap. Neminem, cap. Episcopum, dist. xiv. cap. Clerici.*

IV. Obiectis Clerici imitari Deum debent. Deus autem occidit facinorosos, ut dicitur Psalmi cxxxv. *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum.* Moyses quoque a Levitis interfecit iussu viginti tria milia hominum ex crimine adorationis vituli: Exod. xxxiii. Phineas, Samuel, & Elias malefactorum occiderunt. Respondet Angelicus ad 1. *Unusquisque debet Deum imitari in hoc quod sibi specialiter congruit. Unde licet corporaliter etiam malefactorum occidat, non tamen oportet quod omnes in hoc eum imitentur. Petrus autem non propria auctoritate, vel manu Ananiam, & Sapphiram interfecit; sed magis divinam sententiam de eorum morte promulgavit. Sacerdotes autem, vel Levites veteris testamenti erant ministri veteris legis, secundum quam poena corporales infligebantur. Et ideo etiam eis occidere propria manu congebat. Hinc consequitur non posse Clericos, Episcopos, Sacerdotes esse Principum officiales, gubernatores provinciarum, exercitus imperatores alibi expressa summi Pontificis licentia, ut habetur cap. Clerici, & Dominici.*

V. Quando vero Episcopi seu Prelati ecclesiastici sunt domini alicuius civitatis, & provincie, possunt iudicibus a se delictus sanguinis conferre, ut docet idem D. Thomas loc. cit. ad 3. *Præditi Ecclesiasticum accipiunt loc. cit. ad 3. Præditi Ecclesiasticum accipiunt loc. cit. ad 3. Præditi Ecclesiasticum accipiunt loc. cit. ad 3.* Præditi Ecclesiasticum accipiunt loc. cit. ad 3. Præditi Ecclesiasticum accipiunt loc. cit. ad 3.

tem iudices laici electi a Principibus ecclesiasticis, habeant potestatem occidendi facinorosos ab ipsis ecclesiasticis viris, vel a Republica laica, quaesito est, quare morari nos non debet, cum nullus, aut parvi momenti sit.

VI. Quaest. II. *Damnare ne iudex aliquem valet inauditum, & non citatum?* Resp. Negat absolute communis, & vera sententia. Iure enim naturali cuique defenso sui ipsius debetur. Punio enim publica ad commune bonum, & universalem utilitatem ordinatur. Ergo exigit publicam cognitionem, ut omnibus criminis notitia, & facinorosi defensus pateat. Ordinem tamen iuris praetermittere interdum iudex valet, quando nempe scelus notorium est, utpote in publico populi conspectu patratum; rationeque graves urgent ut celeritate reus puniatur, vel ob istum fugae timorem, aut propter rebellionis periculum. Semper tamen requiritur ut delictum sit evidens nullaque dubitationi, vel minime, obnoxium. Manus quippe malum est quod innocens pereat quam quod reus impunitus evadat.

VII. Quaest. III. *Licetum ne Principi est potestatem conferre cuiuslibet privato occidendi bannitos, etiam proposito premio?* Resp. Adfirmat communis sententia. Haecque potestatem concedere Princeps valet, antequam sententiam ferat. Quia hoc ipso quod facinorosus vocatus ad tribunal iudicis fuit, dum se filitere reculavit, sibi ipsi imputare debet, si non audiatur. Immo voluntarie exilio se subiciens, crimina sua fatetur. Præterea banniti Republicae everiores reputantur. Licet ergo Republica se defendere; atque adeo facultatem impertiri subditis ut eiuismodi flagitiosos poenae capitalis damnatos occidant. Dominicus Soto *Lib. V. de iust. qu. 1. art. 3.* inquit: *Non omnibus satis probatur Venetorum mos, qui, cum plures a patria exules habeant condemnatos, singulis facultatem faciunt ut qui alium interfecerit, vitam, ac libertatem doneat.* Verum nos dicimus, nemini probari posse illius consuetudinis improbationem: quoniam, cum Republica incumbat opus curandi bonum commune, subditos a facinorosis defendendi, atque pacem, & tranquillitatem servandi; alia via hac implere munia nequit, si hac facultate non utatur. Siquidem isti publice tranquillitatis perturbatores alter fortassis capi hand possunt, cum omni aere iudicium effugiant. Sibi ergo imputare debent scelesti homines, si inopinato occidantur, si impunitentes, & obfinati decedant.

VIII. Communiter Doctores licentiam minime concedunt hanc bannitorum interfectionem extra territorium, seu dominium Principis; nisi expressa, aut tacita aliorum Principum, in quorum loco occiduntur, consensu sit. Tum autem praerantur hic contentus, quoties in oculos eiuismodi bannitorum non animadvertunt Principes.

IX. Haec vera sunt respectu Principum, qui bonum commune custodire, & promoveri debent: vera etiam absolute sunt respectu privatorum. At in praxi quandam accideret dicemus innoxiam hanc occisionem? Quis probus, honestusque facultate a Principe facta uteretur unquam? Optimum est Principum consilium, iusta sententia, facultas concessa legitima, valida, licita; at in privatis istius facultatis executio atque culpa difficilissima est.

X. Peccarent, reique homicidii Principes forent, si quos in exilium pellerent, aut poenae mortis lubicerent, antequam haberetur certa & explorata criminum cognitio; si iuris ordinem non servarent, quando gravissima causae non urgerent illum pro aliquo casu ordinem negligere. Advertunt Doctores, minime licere bannitis se defendere adversus invasores, auctoritate publica munios: quamquam omnes fateantur posse illos licite fugam arripere. Haec vera sunt. At quis bannitorum id sibi perituri permittet?

XI. Quaest. IV. *Licet ne supreme potestati facultatem facere filiis, fratribusque ut impune occidant interfectores patrum fratrumque?* Resp. Adfirmant communiter Doctores: quoniam permissum est Principi supremo illis quibus maluerit ministris uti in occisione malefactorum, nos iuridice ad mortem damnati. Quid ni ergo hanc imperitari facultatem poterit filiis, fratribusque interfectorum? Verum vix occurrere causa potest cur haec facultas concedenda sit determinate solis fratribus, filiisve. Si enim interfectores parentis, fratrilve essent grassatores viarum, Republicae perturbatores; tunc omnibus concedenda facultas foret eisdem reprimendis, & occidendi, si filii sint, si non sint. Unicus casus esset excipiendus, nempe si ipsi filii, fratribusque interfecti vitae periculum ab occisoribus immineret.

XII. Quaest. V. *Tenetur ne iudex christianus tempus concedere reo damnato ad mortem confitendi, atque sacram Eucharistiam recipi-*

piendi? Resp. Adfirmant communiter omnes Theologi. Et ad confessionem quod attinet, res evidens est: nam praecipuum confitendum arger; contritio autem perfecta difficilissima est: quare periculo gravissimo aeternae damnationis index reum exponeret, si eidem confitendi peccata sua Sacerdoti tempus denegaret. Idque verum habet, etiam iudex timeret eripiendi rei periculum. Idem de sacra communione dicendum: inquit enim praecipuum divinum tempus temporis: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* Ioan. vi. Negare tamen hoc tempus communicandi posse iudices, contendunt non pauci, si timeretur periculum ereptionis rei. Verum haec mihi non probatur opinio. Sic ut enim hoc periculum non sufficit ad denegandum tempus confitendi, ita neque sufficere debet ad impediendam communionem.

Non me latet inter utriusque sacramenti necessitatem discernere, ob quam possint iudices negare tempus implendi divinum praecipuum. Quae enim Deum spectant, animaeque salutem, preferenda sunt ceteris omnibus. Sed non est diutius immorandum in iis quae vix unquam contingunt. Disputant etiam Theologi, communicari ne reus debeatur die quo suspendendus est? Indecens hoc reputant aliqui. Quamquam non negamus, decentius esse die praecedenti communionem accipere, absolute tamen nil obitare arbitramur quominus eodem mortis lubeunda die sacrosantum sacramentum recipiatur. Tempus congruum unius, ad alterius horae precedere debet, antequam ad patibulum duceretur, ob speciem sacramentalium consumptionem.

XIII. Si tamen rei ita perdit, & contumaces essent, ut nollent sacramenta suscipere; non propterea teneretur iudex mortis poenam eidem remittere. Occurrere calus possunt, ut caritas suadeat unius, aut alterius diei dilationem, quo Dei ministri experiantur, si possint cordis eorum duritiam frangere, atque illos ad poenitentiam inducere. Quod si haec experimenta exitum nullum haberent, supplicium executionis foret demandandum: siquidem soli reus imputare deberet suam damnationem, non iudici, seu Principi, cuius potissimum munus est bonum Republicae universale, cui officit rei vita, mori-que congruit, spectare.

De cede innocentis. Utrum iudex debeat sententiam mortis ferre in eum quem testes evincunt nocentem, si ipse privata scientia innocentem agnoscat?

I. Quaestiones de occisione facinororum succedit quaestio de innocentum cæde. Difficilissima est controversia ista, haec, gravibusque implexa difficultatibus, quae vix reolvit evidentur possunt. Eam expresse dilucit D. Thomas 2. 2. *quaest. lxxij. art. 6.* cuius veltigis nos insulitemus. Et primum omnium, quae certa sunt, ab incertis secedenda veniunt. Convenit penes omnes, innocentem directe occidi non posse. Rationem hanc exhibet Angelicus ex sacra Scriptura depraemtum; *Insonitem, & iustum non occides:* Exod. xxiiij. eamque explicat. Republica potestatem a Deo habet occidendi eos qui bono communi noxi sunt. Innocentes non modo communi bono non nocent, sed illud promovent. Ergo nullo modo occidi directe valent. Haec sunt Angelici verba: *Oressio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum commune, quod per peccatum corrumpitur. Vita autem iustorum est conservativa, & promotiva boni communis. Et ideo nullo modo licet occidere innocentem.*

II. Obiciens Deus iussit Abraham ut filium suum innocentem immolaret. Item viri Samariae interfecerunt filios Achab, *II. Reg. x.* & filii Israel interfecerunt laethentes, ut habetur *Iosue vi.* qui erant innocentes, & tamen eorum occidio Deo placuit. Respondet D. Thomas loc. cit. ad 1. *Deus habet dominium mortis, & vitae. Eius enim ordinatione moriuntur peccatores, & iusti. Et ideo ille qui mandato Dei occidit innocentem, talis non peccat; sicut nec Deus, cuius est executor.* Innocentes qui occisi opponuntur, Dei ordinatione occisi fuerunt.

III. Innocentes indirecte occidi posse, similiter extra controversiam est. Rex demoliri urbem debet ob bonum commune, civeque rebelles morti tradere. Rebellibus permixti iud innocentes, qui salvari nequeunt, illis peremptis. Licita tunc erit reorum mors, etiam illam occisio consequatur innocentum. Quia illa, non haec, a Rege victore intenditur.

IV. Quaest. I. *Tyranno minanti urbis excidium, nisi ei innocens occidendus tradatur, licita ne traditio est?* Resp. Negant omnes, Republicam posse directe, & absolute innocentem tradere Tyranno occidendum: quia ini-

iniquitatis Tyranni particeps fieret, eiusque malitiam. Verum aliam quaestionem polea insinuunt, utrum nempe innocens ipse teneatur Tyranno de sistere occidendum, ut suam Republicam incolumentem seruet. Adfirmat prima sententia: additque, hac positione facta, posse Republicam tunc tradere Tyranno innocentem mandandum, si ipse nollet debitum suum implere se voluntarie tradendo. Quia precepto caritatis tenetur civis esse innocens praesertim bonum totius civitatis bono privato proprio. Republica autem impetare licite valet ut civis impleat non solum quae tenetur efficere lege iustitiae, sed etiam quae debet caritatis precepto. Hanc opinionem defendunt Bannez 2. 2. q. lxv. art. 3. Iellius Lib. II. cap. ix. deb. 7. num. 38. Ingo disp. x. sec. n. 113. Diana, Ledemia, & alii.

V. Altera sententia negat, innocentem adstringi aliqua lege ut se Tyranno occidendum praebeat; atque adeo non posse Republicam illum cogere ut se tradat eidem: quoniam hac traditio est intrinseca, siquae natura mala: cooperatur quippe Tyranni malitiae. Ergo nec innocenti, nec Republicae licita. Hac ratione nequit Republica virginem corrumptam tradere Tyranno, urbis delationem minanti, nec sacros libros comburendos, nec sacramenta profananda: quia haec omnia suapte natura mala sunt. Accedit, contrariam sententiam minime sibi consistere, quin seipsum perimere. Fatetur, non posse Republicam innocentem Tyranno tradere, sed tantum in casu quo nollet ipse innocens se sponte Tyranno sistere occidendum. Verum haec illusio quaedam verborum est. Nam vel hac traditio est absolute, & intrinseca mala; vel non: Si primum; nec licita est Republicae, nec ipsi innocenti. Si secundum; iam Republica poterit absolute & directe innocentem Tyranno tradere: quae enim non sunt natura sua mala, sed aliquo sine honestari queunt, possunt a Republica executioni destinandi ob boni universalis conservationem; communemque perniciem vitandam. Hoc secundum negat adversa opinio. Neget ergo oportet & primum. Fundamentum oppositae sententiae nullius est momenti; quoniam saltem id ipsum innocentem teneri se tradere Tyranno occidendum: quia particeps fieret illius sceleris, ut dictum est. Potest solum innocens ob amorem in patriam omittere sui ipsius defensionem. Potest & Republica abstinere ab illius protectione. Nec enim cum tanto damno additri-

tur defendere privatum civem. Eadem adhibere Republica valet ad conservationem totius civitatis quae intrinseca mala non sunt; secus ea quae a malitia purgari nequeunt. Hanc sententiam defendunt D. Thomas loc. cit. Dominicus Soto Lib. V. de iust. q. v. art. 7. Aragon. 2. 2. quest. lxv. art. 3. Ioannes a S. Thoma 2. 2. quest. lxv. disp. xvii. art. 2. concl. 2. Salmanticenses tract. xvii. cap. ix. punct. 4. §. 1. n. 44. & alii.

VI. Quest. II. Lictum non iudici est illum occidere quem certo scit esse innocentem, si secundum allegata, & probata nocens appareat? Resp. Quae certa sunt, praemittit. Iudex in hac hypothese nullum non movere lapidem tenetur, nihilque intentatum relinquere; ut innocens liber evadat. Severius examinare testes debet, accusatores monere de veritate dicenda, librum testimonium adversus innocentem infirmare exceptionibus, sententiam differre. Si absque scandalo potest, debet curare ut innocens fugat carcerem aperiendo; causam ad aliud tribunal, si refugium patet, deferre; & coram illo accusati innocentiam testari.

VII. Advertendum etiam, Principem si primum posse absolute liberare innocentem: quia valet in hoc gravissimo casu dispensare a lege prescribente iudicium secundum allegata, & probata. Quare si iudex sit suprema potestate ornatus, tenetur liberare innocentem. Hac omnia certa sunt, nullaque disputationi subiecta. Controversia est de iudice inferiori, cui nulla pateat via ad liberandum innocentem.

VIII. Triplex circumfertur sententia. Prima absolute negat. Secunda distinguit causas criminales maiores & minores, & civilibus. Negat, posse iudicem in causis maioris momenti, ut sunt poena capitis, mutilatio membrorum, exilium perpetuum, damnatio ad tirremes, condemnare quempiam sibi manifeste innocentem, tametsi secundum iuris ordinem appareat reus. Adfirmat vero posse, & debere damnare in causis minoris momenti, & civilibus. Tertia sententia asserit absolute, iudicem debere sententiam ferre secundum allegata, & probata.

IX. Tertiam hanc sententiam defendere videtur D. Thomas satis expresse 2. 2. q. lxvii. art. 2. sic inquit. *Iudicare pertinet ad iudicem, secundum quod fungitur publica potestate: & ideo informari debet in iudicando, non secundum id quod ipse novit tanquam privata persona, sed secundum id quod sibi innotescit tanquam persona publica.* Hoc ax-

tem innotescit sibi & in communi, & in particulari. In communi quidem per leges publicas vel divinas, vel humanas; contra quas publicas probationes admittere debet. In particulari autem negotio aliquo per instrumenta, & testes; & alia huiusmodi legitima documenta, quae debet sequi in iudicando magis quam id quod ipse novit tanquam privata persona. Ex quo tamen ad hoc adducari potest ut districtius discutat probationes inductas, ut possit eorum defectum investigare. Quod si eas non possit de iure repellere, debet, sicut dictum est, eas iudicando sequi. In hoc eodem articulo obicit sibi omnia praecipua contrariae sententiae argumenta, eaque dissolvit. Hanc eandem doctrinam tradit qu. lxv. art. 6. ad 3. Iudex, si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus convincitur, debet diligentius examinare testes, ut inveniant occasionem liberandi innoxium, sicut Daniel fecit. Si autem hoc non potest, debet eum superioris relinquere iudicandum. Si autem nec hoc potest, non peccat secundum allegata sententiam ferens: quia ipse non occidit innocentem. Minister autem iudicis condemnantis innocentem, si sententia intolerabilem errorem continet, non debet obedire: alias exequatur carnisque qui martyres occiderunt. Si vero non continet manifestam iniustitiam, non peccat praecipuum exequendo: quia ipse non habet discutere superioris sententiam; nec ipse occidit innocentem, sed iudex, cui ministerium exhibet. Sententiam hanc D. Thomas defendunt communiter omnes Thomistae: S. Antonius II. Part. iii. ix. cap. 11. §. 6. Caietanus 2. 2. quest. lxvii. art. 2. Sotus Lib. V. quest. xv. art. 2. Sylvester verb. Iudicare. Petrus Tapia Tom. II. Lib. V. g. x. art. 4. Wiganth tract. ix. exam. 4. Sotus 2. 2. quest. lxvii. art. 2. Prado Tom. II. cap. xxii. quest. 11. Salmanticenses tract. xxi. Ex extraneis Navarrus cap. si quis autem de pavi. dist. vii. numer. 128. Covarruvias Lib. I. varior. cap. xi. nu. 6. Folius Lib. V. cap. vi. Maior in III. dist. xxxiii. q. iv. Tamburinus Lib. II. Conf. cap. 1. dub. 16. Tamburinus Lib. II. cap. xiv. n. 9. Fillucius tract. xviii. cap. vi. Corduba Lib. I. qu. xxxvii. Azorius Tom. III. Lib. II. cap. 11. quest. xi. Valentia Tom. III. disp. v. qu. xi. punct. 2. Sayrus in Clav. Regia Lib. XII. cap. viii. num. 13. aliique plures.

X. Rationes quae pro hac sententia asserri solent, sunt sequentes. Iudex publicam, non privatam personam gerit. Ergo non privata, sed publica notitia uti debet in sententia fe-

renda: Ad notitia publica innocentem evincit fontem. Ergo iudex damnare eum debet. In confirmationem maioris propositionis plures allegantur auctoritates. Ex Deur. xxiv. In ore duorum, aut trium testium probit qui interficietur. Ex cap. Iudicet 111. qu. vii. & ex 11. qu. 111. ex cap. Summpone, & ex cap. Paltoralis, §. Quia vero de officio legati: ubi omni iudici imponitur iudicandum secundum leges, sed secundum eam notitiam quae servato iuris ordine, & ex testium depositione constat. Accedit quod finis quem erecta sunt tribunalia, & iudicia instituta, est publica tranquillitas, & boni publici conservatio. Immo ideo potissimum leges iubent ut iudices sententiam ferant secundum allegata, ut vulgo dicitur, & probata, ne iudices pro genio, partiumque studio, atque affectu iudicare possint. Si enim iudicibus pro ipsorum arbitrio facultas concessa esset in vitam, & bona hominum sententiam ferendi, magna oriretur in populo scandala, perturbationes, & iurgia. Quia modo fontes apparent innoxii, & modo innocentes evaderent fontes. Ergo publica tranquillitas requirit condemnationem innocentis, qui secundum leges, iurisque ordinem nocens convictus est. Confirmatur paritate nocentis, qui quando secundum allegata probatur innocens, non potest damnari. Ergo neque innocens, dum convincitur nocens, liberari valet. Hec tamen paritas infirma est, quia diversa est nocentis ac innocentis conditio. Absolute legi naturae non repugnat illi parcere, sicut repugnat huic damnare inferre. Aliae nonnullae rationes quae asserri solent, ad eas quae adductae sunt, revocantur.

XI. Contrariam sententiam propugnant celeberris D. Hieres Franciscus Sylvius 2. 2. qu. lxvii. art. 2. Lyranus in cap. xxxii. Exod. Hadrianus quodlib. vi. art. 3. Petrus Navarra Lib. II. cap. 111. n. 161. Henricus a S. Ignatio Tom. II. par. v. c. xvii. pluresque alii cum Iuribus, tum Theologi. Haec sunt pro ista sententia rationum momenta. Solus Deus Dominus est vitae & mortis. Ab eo conceda est publicis ministris facultas occidendi malos facinorosos, Republicae, humanaeque societatis perturbatores. Ergo repugnat tum caritati, tum iustitiae occidio innocentis, humana auctoritate imperata. Innocens enim, licet hominum salutem probetur nocens, non propterea nocens est, aut Republicae innoxius. Quod propter dicitur Exod. xxxii. Insuper, & iustum non occides: & Danielis xiii. Innocentem, & iustum non in-

testes. Duo quidem erant adversus Sofan-
nam testes. Daniel tamen eius patrocinium
suscepit, & innocentem vindicavit: optime
enim noverat quod *Exod. cit. cap. subditur*:
Non sequeris turbam ad faciendum malum:
nec in iudicio plurimarum acquiescis sententia,
ut a vero desies. Nec refert, si dicas, non
esse iudicem, fed acculatoris, qui innocen-
tem occidit: quoniam utriusque occidit: iu-
dex quidem mortis sententiam ferendo: quoniam
inquit Angelicus loc. cit. qu. lxxv,
art. 2. ad 1. *ille aliquid facit cuius auctori-
tate fit*: testes vero calumniatores, quia sunt
illius mortis causa. Nec dici valet, iudicem
præter intentionem, ac per accidens innocen-
tem occidere, quoniam ille fungitur officio
suo, ex quo per accidens, & præter ipsius
intentionem mors sequitur innocentis; sicuti
ex inculpata necessaria defensione propria vi-
tæ sequitur præter intentionem defensoris
mors invidentis. Verum iudex potest dimitte-
re officium, ne iudicet: quod non occidit
in necessaria defensione. Iudex ergo delibe-
rate sciens & volens innocentem morti addi-
cit: deliberate audit falsa acculatorum testi-
monia, & tamen *Exod. xxii.* illi iubetur *ut
non suscipias vocem mendacii*: atque ad ipsum
pertinere videtur illud *Prov. xxiv. Erue eos
qui ducuntur ad mortem*.

XII. Secundum rationis momentum est,
Adimere vitam alicui absque legitima auctori-
tate per se malum est. Atqui iudex nul-
lam habet auctoritatem vitam adimendi in-
nocentis. Ergo nequit ille iuste eam adimere.
Minor probatur. Hanc auctoritatem non ha-
bet a Deo qui innocentis mortem prohibet;
nec illam habet a Republica que talem im-
petri nequit facultatem, utpote a Deo mi-
nime sibi collatam.

XIII. Tertio. Ille solus iuste occidit qui
peccando noxius est Republicæ, & humane
societati, ut expressè docet S. Thomas qu.
lxxv. art. 6. Sed innocens nec societas, nec
Principatus noxius est: immo est illis valde
utilis, & necessarius. Ergo propter improbi-
tatem acculatorum occidendus non est.

XIV. Quarto. Præsumptio veritati cedere
debet; præsertim cum malum gravissimum,
& irreparabile sequitur. Sed quod innocens
reus appareat, sola nititur præsumptione,
testium depositione nixa. Ergo hæc præsum-
ptio cedere debet veritati, quam comper-
tiam habet iudex, exploratamque. Verum ha-
beret quod testes probationem facere sufficien-
tem solent ab pœnam mortis decernendam;
sed hoc evenit, quando veritas iudicem la-

ter, secus quando hæc illi comperita est.

XV. Quinto. Præceptum iudicandi serva-
to iuris ordine, & secundum allegata, &
probata, est positivum; præceptum vero non
occidendi innocentem est naturale, atque di-
vinum. Sed præceptum naturale debet potius
prevallere. Ergo in concursu utriusque
præcepti iudex tenetur observare mandatum
naturale non occidendi innocentem.

XVI. Sexto. Si iudici pluribus testibus
constaret mulierem esse suam, quam ipse
scit esse alienam, non posset ad eam ac-
cedere, quia intrinsecus malum est accedere
ad non suam. Item, si a suprema potestate
lex ei imponeretur mentiendi, mentiri haud pos-
set, eo quod mendacium natura sua malum est.
At etiam occiso innocentis & iusti per se,
& absolute mala est. Ergo nunquam licita,
Nec valet responso, quod in recentis casibus
mentiendi, & accedendi ad non suam,
iudex ut privata persona iudicium formare
deberet de actionis honestate: quoniam non
maiores auctoritatem dedit Deus iudici
per innocentis vitam quam super corpus fe-
minæ non suæ. Ergo licet ad hanc accedere
nequit, licet in iudicio probatum fuerit esse
suam; ita nequit occidere innocentem.

XVII. Pilati sententia fuit iniustissima,
quia innocentem, ut talem cognovit, damna-
vit; quamvis innumeri testes probarent eum
fontem. Et quia ille testium perfidiam agno-
vit, sicut in nostro casu iudex agnoscit testium
calumniantium iniquitatem, ideo sic iudi-
cans peccavit. Ergo utrobique eadem ratio.
Pilatum autem revera cognovisse testium fal-
sitatem, testatur Marcus cap. xv. *Multi
testimonium falsum dicebant adversus eum, &
convenientia testimonia non erant*. Quin & ipse
Pilatus testatus est *Lucæ xxiii.* *Nullam in-
venio causam in homine isto ex his in quibus
eum accusatis. Sed neque Herodes. Nam re-
misi vos ad illum, & ecce nihil dignum mor-
te actum est ei*. Quapropter coram populo
exclamavit *Matth. xxv.* *Innocens ego sum
a sanguine iusti huius: vos videtis*. At, in-
quint sententia istius patroni, etiam iudex
agnoscit iniquitatem acculatorum. Hoc argu-
mentum a paritate iudicij Pilati furte est, &
ineptum. Pilatus non ut persona privata,
sed ut iudex, cognovit secundum iuris ordi-
nem, Christum esse innocentem, accusato-
resque Indros peridos, illorumque testimo-
nia nihil probare adversus eumdem; ut col-
ligitur ex exprobratione Iudeis facta. Iudex
in nostro casu, secundum leges agnoscit tes-
tium probationes esse validas, atque firmas:
nulla

nulla ipsi præsto est exceptio, quam regere
in acculatoribus possit: nihil ipsi occurrit quod
opponat. Quapropter eius scientia privata
nullam vim habet iuxta iuris leges. Si enim
testem aliquem suæ scientiæ haberet, iam
occurreret quod opponeret acculatoribus.

XVIII. Ad alia argumenta in favorem
illius sententiæ hæc responsa prioris sententiæ
patroni exhibent. Ad primum, quod est po-
sitivum, & ad quod cetera omnia reducuntur,
& quo soluto, cetera concidunt seipsis,
dicunt occisionem innocentis directam, & per
se, natura sua malam esse, secus indirectam,
Iudex autem occidit innocentem indirecte,
servando leges Reipublicæ, quæ præcipiunt ut
damnetur qui secundum allegata & probata
cognoscitur reus. At hæc omnia recidunt,
utrum videlicet leges Reipublicæ obligent iu-
dicem ut damnet innocentem, quem ipse pri-
vata scientia cognoscere falso a testibus ac-
cultur. Reipublica, seu suprema potestas nul-
lam a Deo accipit in vitam innocentis pote-
statem. Leges a Republica late servandi iu-
ris ordinem, eo positivum spectant, ut ve-
ritas, quæ una est, a iudice comperitur omni
& meliori modo quo fieri potest. Commu-
niter inest via et illa testium. At si tes-
tes iniqui, & fallaces dignoscantur evidenter
a iudice, notitia licet privata: quis dixerit
in hac positione occidendum ab eo innocen-
tem esse? Præstare enim leges, ut tandem
concludam, eo pertinent, ut soli facinorosi
reapse tales, & Reipublicæ perturbatores oc-
cidantur. Eo tandem spectant ut bonum
commune, tranquillitatemque publica serventur.
Si innocentes, acculatorum testiumque frau-
dibus, calumniis, atque malignitati subiciantur;
si ab illorum accusationibus istorum inno-
centia perdat; concidat Reipublica, tran-
quillitas, concordia, ipsiisque bonum com-
mune, oportet. Comparentur ergo hæc duo
iudicem: lex positiva iudicandi servato iuris
ordine, & lex naturalis servandi iustum &
innocentem. Quis dixerit, hæc illi non an-
tecedere, adeoque præferendam non esse?
Quid quod ipsa lex iudicandi servato ordine
iuris non alio tendit, nisi ut innocentia præ-
serventur, nisi ut iola vera iniquitas puniatur?
Reipublicæ leges prohibent iudici ne ex pri-
vata scientia quemquam damnet. Ipse error
scit aliquem mortis reum esse: in eum ta-
men sententiam mortis fere nequit si desint
publicæ probationes. Et hoc latius est ad pro-
cipiendum boni communi, tandemque oc-
casionem odii, & invidentiæ. Quod iudex
servet innocentem iniuste accusatum, nulla

lex prohibet. Neque scandalum aliquod timeri
posset, si iudex refugeret illum damnare; sicut
reapse oriretur, si palam fieret eum damnasse
innocentem. Postremo leges servandi iuris or-
dinem a Republica impostæ, sunt positivæ,
& humane. Ergo cedere debent legi natu-
rali non occidendi innocentem. Nec nullus
momenti est quod aiunt, leges servandi iuris
ordinem esse naturales, quatenus, eis po-
sitis, iure nature tenentur iudex illi parere.
Quoniam hoc purum putumque sophisma est.
Nam etiam principes supremi illis conditis
lege naturali tenentur parere; & tamen iuxta
omnes principes supremi prætermittunt hæc
leges valet. Ut hoc sophisma diluatur, di-
stinctione opus est. Legum naturalium aliæ
sunt negativæ, quæ ea vetant quæ natura
sua mala sunt; ut hæc quæ præcipiunt non
mentiendum, non fornicandum, non occiden-
dum iustum; aliæ positivæ sunt, quæ præ-
scribunt opera quedam bona, quorum tamen
executio a pluribus circumstantiis pendet; ut
leges sanctificandi festa, iudicandi iuxta
sanctas leges, & id genus plurima. Ista
nam observantia mutatur ob circumstantiarum
varietatem. Idcirco in nostro casu iudex pot-
est, & debet, perinde ac si esset Princeps
supremus, prætermittere iuris ordinem.

XIX. Confirmantur hæc omnia. Iudex
inferior in casu proposito tenetur, si possit,
adire iudicem supremum. Hic absolute li-
berare reum potest. Cur ergo, si ob ali-
quam circumstantiam reus non pateat,
cur, inquam, præsumere iudex inferior non
poterit, sibi in hac hypothese a supremo
Principe imperitri facultatem omittendi iuris
ordinem, sicut omittit ille, si foret in casu?
Nonne faterentur omnes, urgente causa,
licitum esse ut scientia rationabiliter præsum-
pta? Quidni ergo licebit in casu nostro?
Hæc fuit rationum momenta quæ alibi for-
tasse non invenies, saltem omnia: & hæc
difficillimam mihi reddunt priorem senten-
tiam ob rationes hinc indicatas. Cetera ar-
gumenta, ut illud non accedendi ad non
suam, nullum mihi faciunt negotium: quia
reapse licet ad maritus, non publico, sed
privato iudicio debet recognoscere suam ux-
orem.

XX. Si hæc controversia proximè specta-
ret, seu, si casus eiusmodi frequenter occur-
rere, eam pro dignitate veritate vellet
penitusque pro viribus exaurire. Sed tota
metaphysica est, & vix, aut ne vix quidem
casus occurrere potest. Idcirco a severiori
discussionè abstinco. Et, ne discutiantur
M
calli-

callide effugere videar, en methodum quam servare index debet.

XXI. Primum sollicitus debet esse ut advertat ab accusatione actorum. Si hoc non aequatur, curet ut actor ab intentata causa desistat. Post iudicium protrahat. Testes pluries examinet per plura intervalla; si denique opponat circumstantiam temporis, loci, facti. Fieri enim vix potest ut index, si evidenter facti accusatum de delicto capitali esse innocentem, non habeat unde in sermone capere testes, & accusatores possit, saltem in aliqua circumstantia, quae sola satis sit ad differendum iudicium. Daniel foerissimus Propheta in sermone cepit testes adversus Sulanum, eo quod unus illo- rum depoluerit crimen factum fuisse sub pu- no, alter sub iehino. Admissa vero perquam difficili suppositione, quod nihil hiice modis obtineri possit, si abique scandalo fieri valeat, carcerem aperiri iubeat, ut accusatus fugiat. Ultimo tandem, his omnibus frustra tentatis, causam ad supremum iudicem re- mittat, dicens, se difficultatem in hac causa experiri, ob quam sententiam ferre nequeat. Supremus vero index ab inferiori informa- tus suprema sua auctoritate uratur. Ferventes preces Deo fundatur. Actor, & testes a viris prudentibus, piis, & sagacibus in ser- monem scriptus inducantur, ut ad meliorem frugem istorum suasionibus, & monitis revocentur. Ex his omnibus satis colligitur, cau- sam esse metaphysicam, quod index cogatur occidere innocentem.

XXII. Tamen tu infans: Quid agendum, admitti difficili hypothesi? Respondeo, praesci- endo ab utriusque sententia probabilitate, me intimo sensu, tanque efficaci propo- sito animi abhorere ab innocentis endo, ut nulla unquam persuasione inducerer ad eum damnandum quem iustum certo cogno- scerem. At, si hoc tibi fortassis minime ar- dret, tuis indulge plectis. Res hac in ur- tanque partem valet disputari. Tu quam probabiliorem exitimas seligere.

XXIII. Unum te admonitum velim. Si communem Thomistarum sententiam ample- xi vis, cavendum tibi est, ne laqueo diffi- cillimi argumenti irretiaris. Esque huius- modi. D. Thomas. 2. 2. quæst. xix. artic. 6. & alibi statuit, nunquam iudicium esse rectum, nisi sit prima regula conforme. For- ro iudicium iudicis damnantis innocentem non est conforme prima regula. Ergo non est rectum. Quod argumentum sibi proponit Angelicus in hac citata quæst. lxvii. artic.

2. loco secundo: respondeatque, quod Deo com- petit iudicare secundum propriam potestatem; Et ideo in iudicando informatur secundum veri- tatem quam ipse cognoscit, non secundum hoc quod ab aliis accipit. . . . Alii autem iudices non iudicant secundum propriam potestatem; Et ideo non est similis ratio. Quæ solutio ut optima dicatur, sufficit quod sit Angelici. Verum restat videndum, sit ne rectum iudi- cium illud, bonum, & meritorium, aliis con- ditionibus suppositis. Abiit ut illud rectum, bonumque reipia dicas. Est difforme prima regula: ergo non rectum, non bonum, non meritorium. Quapropter scite Angelicus dicit, quod index sententiam ferendo non peccat. Hanc difficultatem eadem via solve qua resolu- vis illam, de conscientia erronea. De ea lelo- diximus in Historia Probabilismi, & Rigor- ismi italice scripta dissent. III. & sultus dice- mus, cum de actibus humanis sermo erit. Unde nihil hic dicendum.

XXIV. Tertia sententia, media inter has duas extremas, est, quod index in causis civilibus possit, si coactus sit, condemnare innocentem, secundum allegata nocentem, dummodo hac omnia adiint: quod nequeat detegere falsitatis, quod processum non possit im- pediri, & quod evidens ac magna boni communitis necessitas sententiam possulet. Si enim sententia ferenda est, non potest ferri contra allegata, & probata. Si autem, salva boni communitis utilitate, sententia suspendi valet, neque abolendus, neque damnandus est accu- satus. Hanc sententiam defendunt Sylvius 2. 2. quæst. lxxii. artic. 2. concl. 2. Lessius, Navarra, Aragon, Logo, & alii. Hæc opinio probabilitate non levi nititur. Et dispa- ritas, quidquid dicant Salmanticenses tract. xxv. cap. 1. p. 104. 3. num. 35. est satis plau- sibilis. Nam certum est, Republicam civium, & deque iis in bonam communitate disponere posse, ut patet in legibus de iudicacionibus, & p. 10. scripturibus: & hoc a nemine in disputa- tionem vocatur. Ergo Republica hæc fa- cultatem iudicibus facere potest, ut propter bonum commune, tranquillitatemque publi- cam, secundum allegata, & probata senten- tiam ferant. Accedit, bona temporalia regu- perari valere. At in vitam innocentem nul- la Republica potestate fruatur. Occisio in- nocentium absolute, & directe vetita est na- tura iure, ut quid intrinsecus malum. Ergo evidens valetur disparitas inter potestatem Republicæ in vitam innocentem, & bona temporalia. Plura dicemus, si questiones istæ

proximi tangerent. Verum ut dixi, metaphy- sice sunt, quarum praxis vix unquam occur- rit.

CAPUT V.

De homicidio privata auctoritate perpetrato.

UBerem disputandi materiem nobis exhibent recentiorum Probabilitatum excogitatas opiniones, nimium ab illa, quam ostendunt, benignitate alienæ. Ut eas pro dignitate vendicare valeamus, sigillatim discutien- dae sunt. Idcirco caput istud in plures tribuitur paragraphos. Cuius primus est de homicidio

De occisione Tyranni, & adulteri.

Primum Tyrannorum genus. Alterum est illorum qui plus asquo subditos gravant, & crudeli regimine eos vexant, iuste namque locum tenent. Tyrannos eiu- smodi nemini licet occidere. Alterum Ty- rannorum genus est illorum qui iniuste occu- pant, aut retinere dominium, & regimem subditorum nituntur. De his sermo erit infra.

II. Quæst. I. Licetiam ne maritus uxorem occidere in adulterio deprehensam? Resp. Ad- firmantem opinionem propugnant plures Lu- liliæ; eaque probabiliter reputatur Fagun- dez Lib. 7. in Decal. cap. x. n. 19. Sa verb. Homicidium n. 15. Lessius cap. ix. dub. 5. n. 16. apud Cardinalem de Logo de iust. dist. 2. sec. 3. n. 85. Hanc opinionem dam- navit Alexander Papa VII. in hac propo- sitione, quæ est 19. Non peccat maritus occi- dens propriam uxorem in adulterio deprehen- sam. Eam improbat S. Thomas in 4. dist. xxxvii. quæst. II. artic. 1. his verbis. Virum interficere uxorem contingit dupliciter. Uno modo per iudicium civile. Alio modo potest eam per seipsum occidere, non iudicio committens. Et sic extra ad hunc adulteri causam interficere. . . . magne secundum leges crimi- nales, neque secundum legem conscientie licet.

Et alius ad hoc ipsum explicandum inter- dicit, demum concludit: In nullo casu licet viro interficere uxorem propria auctoritate. Angelico subsciperent communiter Theolo- gi. Ratio evidens est: quia maritus non est legitimus uxoris iudex. Deus enim dimittaxit supremam humane potestati contulit facultate iudicandi facinorosos, ut dictum est, servato iuris ordine. Peccaret ipse Princeps, si absolute inauditam adulteram damnaret. Quanto magis maritus, qui nulla potestur in

vitam uxoris potestatis? Sed in re manifesta non immerandum.

III. Leges tum civiles, tum eccllesiasticæ, quæ in oppositum alleantur, solum sunt per- mitterentes in foro exteriori. Leges positivæ, quæ dicunt, non subiacere excommunicationi nisi maritum occidentem adulterum Clericum, non propterea licitum homicidium absolute asserunt; sed ex præsumptione quod, passio- ne impellente, rationemque prævalente, homi- cidium abique necessaria libertate perpe- tratum fuerit, ab excommunicatione immu- nes declarat eiuismodi homicidas. Legiti- mam esse interpretationem evincit propositio damnata.

IV. Quæst. II. Supremus Princeps dephe- hendens uxorem, aut filium in adulterio se- creto, valet ne eum occulte occidere? Resp. Sententia negans communit est, quam tradit D. Thomas 2. 2. quæst. lxvii. artic. 3. ubi auctoritatem primum profert Ambrosii in I. ad Cor. v. dicens, quod iudex non est sine accusante summus: quia Dominus Iudex, cum fulisset fur, quia non est accusatus, mi- rime abiicit. Rationem deinde in corpore articuli assignat his verbis: Index est inter- pres iustitiae. Unde, sicut Philosophus dicit in 2. Ethic. homines ad iudicem confluxerunt sicut ad quandam iustitiam animatam. Iustitia autem, sicut supra dictum est, non est ad seipsum, sed ad alterum. Et ideo oportet quod index inter aliquos duos dividet: quod quidem sit eum unus est actor, & alius est reus. Et ideo in criminibus non potest aliquem in- dicio condemnare index, nisi habeat accusato- rem, secundum illud Act. xxv. Non est con- fueritio Romanis damnare aliquem hominem, nisi prius qui accusatus, presentes habeat articulatores, locumque defendentem accipiat ad abluendam crimina quæ ei obicitur. Nec li- tis est, subdit S. Doctor in resp. ad 2. quod ipse index videtur: quia ex eo quod index ipse iudex, non potest procedere ad sententiam ferendam, nisi secundum ordinem publici iudicis, quod tenet locum accusatoris.

V. Ratio D. Thomæ clara est, ab ipsi naturali iure accessita. In proposito casu Rex, seu Princeps supremus occideret uxorem, aut filium in adulterio deprehensam ut publicus index, & suprema urens auctori- tate uti nequit, nisi publica quoque notitia utatur. Notitia autem occulta quam ille ha- bet, privata est, quæ deservire non potest publico iudicio: Quod eam licite occidat privata auctoritate, damnatum est ab Ale-